

ELS BANDEJATS DEL SEGLE XVII A LA VALL D'EN MARCH (POLLENÇA)

FRANCESC SERRA DE GAYETA

No hi ha dubte de que el terme Pollença no podia quedar al marge de les convulsions que ocasionaren les banderies que asolaren l'illa, durant tot el segle XV. Es que durant el segle XVI estigueren amb l'espasa a la mà, degut al perill dels corsaris que venien per les nostres riberes. En canvi, al XVII foren les muntanyes les zones calamitoses i d'aquestes, la Vall d'en March, la principal. Ja de temps immemorial estigué poblada per riques "possessions" que per la seva frondositat convidaven al bandidisme i oferien còmode refugi per escabullir les persecucions. Malgrat els valuosos treballs dedicats a aquell trasbals social, (Campaner, Quadrado, darrerament Aina Le Senne) no s'ha arribat a esbrinar-ne les darreres motivacions. De l'estudi dels seus documentats textos, no es pot arribar més que a la conclusió de que al contrari de lo que succeïx amb els moviments de caràcter social dels temps anteriors, dels que es troben antecedents nombrosos, pel que fa al tema dels bandejats, tot ha desaparegut, intencionadament i per motius principals, suposem, deguda als estaments socials de molts dels protagonistes. A la pràctica podem afegir que en el cas concret de que anem a parlar, ens ha estat impossible trobar cap altre document a part del que transcrivim. Les conexions i culpabilitats devien estar difoses de tal manera que devien explicar el desig de borrar tots els antecedents.

Ca'n Serra, sempre fou una molt bona finca de la Vall. A finals del segle XVI el notari de Ciutat, el Discret Bernardí Serra casà amb la pubila i hereva de la casa Joana Soliveles i Llobera (era el nom per la que es coneixia en aquell temps Ca'n Serra). Aquest Bernardí ja fou mort per arcabuçades a Pollença i enterrat al seu vas del Convent del Roser d'aquella vila. Fill seu i segon Serra propietari d'aquella finca, fou Gabriel que casà amb Francina Martorell i Mas, filla de Rafael de Pedruxella. A n'aquest Gabriel és a qui es refereix el document de que

tractam.. I precisament a la casa que fou del mateix i anomenada fins darrerament "la posada de Ca'n Serra" (avui "Can Asprer") estigué guardat al seu arxiu. Dit document de que parla la comunicació del Llochtinent sobre l'enderrocament de que fou objecte per provisió del Consell a 31 de Juliol de 1601 i de que "per justes causes que han mogut l'ànimo del mateix" donà nova ordre perque el fill i net del primer, també Bernardí, pugui reedificarles i alçarles, el 20 d'agost de 1664. Ens ha estat impossible trobar els antecedents del procés criminal obert al repetit Gabriel. El misteri que enrevolta tal procés, com el mateix perdó posterior, ens temem que quedi sense aclarir ja per sempre.

Com també quedaran sense aclarir altres drames ocorreguts a la Vall d'en March.

Com va ésser i a hon, la mort del senyor de Son Grua.¹

I quin dramatisme no suggereixen la mort a arcabuçades del pare Antoni Vila, i del fill Joan, ambdos de l'altre possessió del Pujol, a la mateixa Vall.²

I la del sacerdot Mossèn Antoni Martorell de Pedruxella un vespre eixint del sermó de la Parròquia.³

Tots ells persones molt importants dins la vila i a la cual degueren commocionar.

Els únics testimonis que podrien ajudar a aclarir la cosa, son certs testaments que hem trobat i que podrien servir per un cert "revitallement" del drama:

El testament de Gabriel Serra a qui fou enderrocada la casa, fou otorgat davant el notari Pere Fiol a la finca "Les Planes" del Magnífich Senyor Capità D. Pere Jordi Abrí-Dezcallar, que en feu de testimoni i marmessor cap de la facció Canamunt.⁴

I el de escriptura d'arreglo de llegítimes entre l'hereu de Son March i el seu germà que estava prè a la Cort per bandejat.

1 "Llibre d'òbits de la Parròquia de Pollença". Als 30 de Janer de 1631, foren aportades totes les obres pies de Bartomeu Grua i March, fill de Jaume, o més ver fonch aportat el testament de aquell, lo qual morí bandejat y nos sap quant ni ahont fou enterrat" (Publicat per F. SERRA DE GAYETA a la revista "Lluc", n.º 611, p. 16, sota el títol: *La llegenda de Son Grua*).

2 El pare, propietari del Pujol i el fill, foren morts a arcabuçades dins la casa de Mossèn Antoni March de la possessió de Son March durant el mateix any de 1657.

3 M.ª Rafel Martorell Pvr., fill de Mossèn A. Martorell a. *Bibi*. Mateix Llibre id. 11-12-1632.

4 AINA LE SENNE, "Canamunt i Canavalls". (Palma 1981) pp. 93-95.

L'Hereu Miquel manifesta al llegendari i germà menor Llorenç "Com que vos vos trobau bandejat, que tant per quant vos dit mon germà, tardareu a eixir de cert, jo vos faré aliments de la mateixa manera com les vos he fet fins el dia present i en esser fora de bandeig que los dits aliments hagin de cessar...". El Llorenç firmà per llicència donada per lo Iltre. Sor. Don Jaume Joan de Berga, Jutge de Corts, el 15 de Sepbre. de 1615.⁵

Per acabar, només afegir-hi que després d'haver-ne sortit bé de l'enderrocament de la casa, el Bernardí, degué que capejar un altre litigi que se li posà per treurer-lo de "Familiar del Sant Ofici" mogut per enemics locals de menor altura.⁶

L'expedientat, pero sortit de sospites, arribà a batlle reial de la vila, amb quin càrrec morí a 7 de Juny de 1641, acabant amb ell les tres generacions del llinatge Serra que foren propietari d'aquell lloc privilegiat en canvi per tants de conceptes, de la Vall. I Bernardí Serra morí sense fills mascles, havent fet testament a favor del seu germà de part de mare Joan Baptista Martorell i Martorell.

APÈNDIX DOCUMENTAL

El Rey y la Magestat son lloctinent y Capità General.

Batle de la vila de Pollença: Ab tenor de les presents, vos fem a saber com Sa Senyoria Illma. per justes causes, a son ànimo dignament movents, sots a 17 del corrent mes, ha donada licencia y facultat a Bernardí Serra, fill de Gabriel de aquexa vila, per a que, liberament y sens incorrer en pena alguna, pugua reedificar y alçar les cases que al dit son pare li foren derrocades per provisió del Real Consell, sots a 31 de juliol 1601, y axí no impedireu al dit Serra en dita reedificació de cases.

E per res no fareu lo contrari.

Dat en Mallorca, a XX de agost del MDCXXIII.

Vt. Gori

⁵ A.H.R.M.—Protocol Notari M. Oliver a 23 Sepbre. 1615.

⁶ "Expediente de limpieza de sangre de Bernardino Serra". Arxiu de la Parròquia de Santa Eulàlia.

Al 21 de agost 1624 fonch registrada la demunt dita lletre en lo llibre extraordinari de la cort reyal en cartes 501.

La suplicació ahont sta la provesió de la licencia y gràcia sta cusida en lo original procés criminal contra del dit Gabriel Serra.

Llibre II d'albarans de l'Heretat de Can Serra. Arxiu Asprer. (olím la posada de Can Serra). Pollensa.